

POSTANOWIENIE

Dnia 19 lipca 2012 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Irena Gromska-Szuster (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Maria Szulc

SSN Dariusz Zawistowski

w sprawie z wniosku K.C.

przy uczestnictwie R. K.

o podział majątku wspólnego,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej

w dniu 19 lipca 2012 r.,

skargi kasacyjnej wnioskodawczyni

od postanowienia Sądu Okręgowego

z dnia 6 kwietnia 2011 r.,

uchyla zaskarżone postanowienie i przekazuje sprawę Sądowi Okręgowemu w S. do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego.

Uzasadnienie

Postanowieniem z dnia 17 grudnia 2010 r. Sąd Rejonowy w Ś. ustalił, że w skład majątku wspólnego wnioskodawczynie K. C. i uczestnika postępowania R. K. wchodzi spółdzielcze własnościowe prawo do lokalu mieszkalnego położonego w Ś. przy ul. M. 12B/21 o wartości 165.000 zł, podzielił majątek wspólny w ten sposób, że powyższy składnik majątkowy przyznał na wyłączność wnioskodawczynie zasądził, od niej na rzecz uczestnika kwotę 82.500 zł z ustawowymi odsetkami tytułem spłaty jego udziału w majątku wspólnym, odraczając płatność tej należności na okres sześciu miesięcy od uprawomocnienia się postanowienia oraz orzekł o kosztach postępowania.

Postanowieniem z dnia 6 kwietnia 2011 r. Sąd Okręgowy oddalił apelację wnioskodawczynie od powyższego orzeczenia.

Sądy ustaliły między innymi, że wnioskodawczynie i uczestnik zawarli związek małżeński w dniu 1 czerwca 1991 r. Związek ten został rozwiązany przez rozwód z winy uczestnika wyrokiem Sądu Okręgowego z dnia 22 lutego 2007 r. W skład majątku wspólnego byłych małżonków wchodzi spółdzielcze własnościowe prawo do lokalu mieszkalnego położonego w Ś. przy ul. M. 12b/21 o wartości 165.000 zł. Lokal ten jest obecnie wynajmowany przez strony. Przypadająca uczestnikowi część dochodów z tego tytułu jest przekazywana na poczet jego zaległości alimentacyjnych.

Wartość spółdzielczego własnościowego prawa do lokalu została określona na podstawie pisemnej opinii biegłego sądowego z zakresu wyceny nieruchomości. Przyznanie tego prawa wnioskodawczynie uzasadniało, zdaniem Sądu pierwszej instancji to, że zamierza ona wraz z córką zamieszkać w tym lokalu. Dokonując rozliczenia majątku i zasądzając spłatę połowy jego wartości na rzecz uczestnika, Sąd Rejonowy stwierdził, że wnioskodawczynie nie zgłosiła wniosku o ustalenie nierównych udziałów ani o rozliczenie nakładów na majątek wspólny, a w tym przedmiocie sąd może orzekać tylko na wyraźnie zgłoszone żądanie zainteresowanej strony. Sąd nie znalazł też podstaw do obniżenia spłaty w oparciu

o art. 5 k.c., natomiast rozłożył ją na raty uznając, że wnioskodawczyni nie jest w stanie spłacić całej należności jednorazowo.

Sąd Okręgowy oddalając apelację stwierdził, że ponieważ zgodnie z art. 43 § 2 k.r.o., art. 567 § 1 k.p.c. oraz art. 684 k.p.c., art. 688 k.p.c. i art. 618 par.2 i 3 k.p.c. sąd ustalając z urzędu skład i wartość majątku wspólnego, tylko na wniosek orzeka o ustaleniu nierównych udziałów małżonków w majątku wspólnym oraz o rozliczeniu nakładów z majątku osobistego na majątek wspólny, a wnioskodawczyni nie zgłosiła takich wniosków, wobec czego do podziału majątku wspólnego ma zastosowanie przepis art. 43 § 1 k.r.o. ustanawiający domniemanie prawne co do równości udziałów. W tej sytuacji żądanie wnioskodawczyni dotyczące pominięcia spłaty dla uczestnika nie miało podstaw prawnych i w związku z tym nie podlegało uwzględnieniu.

Odnosząc się do zarzutu błędnego ustalenia wartości prawa do lokalu mieszkalnego Sąd drugiej instancji stwierdził, że opinia biegłego w przedmiocie tej wartości pochodzi z 2009 r., kiedy ceny mieszkań były wysokie, a obecny spadek cen powinien skutkować ponowną wyceną tego składnika. Nie oznacza to jednak, zdaniem Sądu, że lokal mieszkalny położony w Ś., który został wyceniony na kwotę 165.000 zł w 2009 r. stracił na wartości do tego stopnia, iż niezbędna jest jego ponowna wycena. Przepisy ustawy o gospodarce nieruchomościami określają przydatność wyceny przez okres 12 miesięcy a po tym okresie wycena jest nieaktualna i należy ją ponowić, co odnosi się także do postępowania sądowego. W dniu wydania postanowienia Sądu pierwszej instancji opinia biegłego zawierająca wycenę lokalu mieszkalnego miała już półtora roku, więc z formalnego punktu widzenia powinna być uaktualniona. W razie potrzeby dowód z opinii aktualizującej wycenę może przeprowadzić sąd odwoławczy, jednakże Sąd Okręgowy nie dokonał aktualizacji, gdyż – jak uznał – z jego doświadczenia zawodowego wynika, że ponowna wycena nie byłaby istotnie niższa od poprzedniej, a wydłużyłaby tok postępowania i naraziła strony na koszty. Ponadto wycena biegłego określa wartość nieruchomości w przybliżeniu, a ostatecznej weryfikacji takiej wyceny dokonuje rynek. Stąd zarzut błędnego ustalenia wartości własnościowego spółdzielczego prawa do lokalu uznał za bezzasadny.

Odnosząc się do zarzutów dotyczących braku oceny całego materiału dowodowego i ustaleń w zakresie nakładów wnioskodawczynie na majątek wspólny oraz spłaty zadłużenia istniejącego na dzień ustania wspólności majątkowej przez wnioskodawczynię Sąd II instancji stwierdził, że Sąd Rejonowy naruszył przepisy postępowania przeprowadzając wskazane przez wnioskodawczynię dowody na okoliczności nie objęte wnioskami, lecz te uchybienia nie podważają zasadności zaskarżonego postanowienia. Zakresem kognicji sądu w sprawach o podział majątku wspólnego objęte są także dopuszczone przepisami roszczenia inne niż przynależność określonych składników do majątku wspólnego, które jednak muszą być zgłoszone w postaci wniosku. W postępowaniu przed Sądem I instancji wnioskodawczynie była reprezentowana przez zawodowego pełnomocnika, do którego należało zapoznanie się z wnioskiem o podział majątku, jeśli go nie sporządził i uzupełnienie go przez zgłoszenie stosownych wniosków. W toku postępowania pełnomocnik pytany o stanowisko w sprawie wnosił tak jak we wniosku, więc Sąd Rejonowy nie miał wątpliwości czego domaga się wnioskodawczynie. Nie można zgodzić się z zarzutem, że Sąd Rejonowy powinien wezwać wnioskodawczynię do doprecyzowania wniosków złożonych do protokołu o rozliczeniu nakładów. Pomoc wnioskodawczynie w niniejszej sprawie z mocy umowy ciążyła na jej profesjonalnym pełnomocniku, co zwalniało Sąd od obowiązków określonych w art. 6 k.c.

W skardze kasacyjnej opartej na obu podstawach wnioskodawczynie w ramach pierwszej podstawy zarzuciła naruszenie art. 5 k.c., art. 6 k.c., art. 73 § 1 k.c., art. 75 k.c., art. 133 § 2 k.c., art. 155 k.c., art. 158 k.c. oraz art. 43 § 1 k.r.o. przez wadliwe zastosowanie, natomiast w ramach drugiej podstawy zarzuciła naruszenie art. 227 k.p.c. w związku z art. 232 k.p.c. i art. 241 k.p.c., 321 § 1 k.p.c., art. 567 § 1 i 2 k.p.c., art. 684 k.p.c., art. 233 § 1 k.p.c., art. 278 § 1 k.p.c., art. 316 § 1 i 2 k.p.c., art. 328 § 2 k.p.c., art. 385 k.p.c., art. 389 k.p.c., art. 368 pkt 3 k.p.c., art. 607 k.p.c., art. 617 k.p.c., art. 618 § 1 i 2 k.p.c. Wniosła o zmianę zaskarżonego postanowienia przez uchylenie pkt 3 i 4 postanowienia Sądu Rejonowego oraz utrzymującego go w mocy orzeczenia Sądu Okręgowego z dnia 6 kwietnia 2011 r. i uwzględnienie żądania wnioskodawczynie w pkt 2 wniosku o podział majątku wspólnego, nieorzecanie obowiązku spłaty na rzecz uczestnika kwoty 82.500 zł

oraz o zasądzenie od uczestnika na rzecz wnioskodawczynie kosztów postępowania kasacyjnego według norm przepisanych, w tym również kosztów zastępstwa prawnego według spisu, a w przypadku jego braku według norm przepisanych, ewentualnie o uchylenie zaskarżonych orzeczeń Sądów I i II instancji i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania przy uwzględnieniu kosztów dotychczasowego postępowania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

W świetle art. 46 k.r.o. w zw. z art. 567 § 3 k.p.c. i art. 684 k.p.c., w postępowaniu o podział majątku wspólnego po ustaniu małżeńskiej wspólności majątkowej sąd z urzędu ustala skład i wartość majątku wspólnego, według stanu z chwili ustania wspólności i cen z chwili podziału majątku.

Zgodnie z jednolitym i utrwalonym stanowiskiem Sądu Najwyższego, przy ustalaniu wartości składnika majątku wspólnego sąd z urzędu uwzględnia obciążenia zmniejszające rzeczywistą wartość tego składnika, w tym obciążenia o charakterze praworzeczowym, za które ponosi odpowiedzialność każdorazowy właściciel nieruchomości. W szczególności konieczność spłaty długu hipotecznego, ciążącą na byłym małżonku, któremu przypadnie lokal, sąd uwzględnia z urzędu zarówno przy ustalaniu wartości tego składnika majątku wspólnego, jak i przy zaliczaniu wartości przyznanego jednemu z małżonków prawa do tego lokalu na poczet przysługującego mu udziału (porównaj między innymi orzeczenia Sądu Najwyższego z dnia 5 października 2000 r. II CKN 611/99, MoP 2001/2/93, z dnia 2 kwietnia 2003 r. III RN 55/02, OSP 2005/3/32, z dnia 29 września 2004 r. II CK 538/03, z dnia 25 czerwca 2008 r. III CZP 58/08, Biul. SN 2008/6/11, z dnia 26 listopada 2009 r. III CZP 103/09 (OSNC-ZD 2010/3/82, z dnia 2 grudnia 2009 r. I CSK 134/09 i z dnia 21 stycznia 2010 r. I CSK 205/09 niepubl.).

Sądy obu instancji niewątpliwie naruszyły powyższe przepisy pomijając – przy określaniu wartości wchodzącego w skład majątku wspólnego uczestników postępowania spółdzielczego własnościowego prawa do lokalu mieszkalnego oraz przy zaliczaniu wartości tego prawa przyznanego wnioskodawczynie – obciążenie lokalu kredytem, określonym zarówno w umowie kredytowej jak i we wniosku oraz w zeznaniach wnioskodawczynie, jako kredyt hipoteczny, a więc zabezpieczony rzeczowym obciążeniem nieruchomości. Brak jakichkolwiek ustaleń w tym

przedmiocie i nie uwzględnienie tego obciążenia czyni skutecznym kasacyjny zarzut naruszenia art. 684 i art. 567 k.p.c.

Zarzut naruszenia art. 684 k.p.c. jest uzasadniony również z powodu nieuwzględnienia apelacyjnych zarzutów niewłaściwego określenia wartości podlegającego podziałowi spółdzielczego własnościowego prawa do lokalu mieszkalnego, w wyniku oparcia tych ustaleń na nieaktualnej opinii biegłego rzeczoznawcy i odmowy aktualizacji opinii.

Jak wskazano wyżej sąd, ustalając z urzędu skład i wartość majątku wspólnego, bierze pod uwagę stan tego majątku z chwili ustania wspólności a wartość z chwili dokonywania podziału. Obowiązany jest zatem oprzeć się na dowodach aktualnych w chwili dokonywania podziału (porównaj postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 16 marca 1994 r. II CRN 31/94, niepubl.). Sąd drugiej instancji obowiązany jest uwzględnić powstałą w toku postępowania zmianę wartości składników majątkowych wchodzących w skład majątku wspólnego, znaną mu urzędowo lub wynikającą z faktów powszechnie znanych albo powołaną w środку zaskarżenia (porównaj między innymi uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 6 grudnia 1982 r. III CZP 51/82, OSPiKA 1983/12/256 oraz uchwałę składu siedmiu sędziów tego Sądu (zasadę prawną) z dnia 22 września 1983 r. III CZP 23/83, OSNC 1984/4/44).

Jak słusznie wskazał Sąd Okręgowy, w postępowaniu o podział majątku wspólnego mają zastosowanie zasady określania wartości nieruchomości przewidziane w ustawie z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (jedn. tekst: Dz. U. z 2004 r. Nr 261, poz. 2603 ze zm.). Sąd Najwyższy, zajmując się określeniem zakresu zastosowania tych przepisów w postępowaniu sądowym stwierdził, że w świetle art. 149 u.g.n., mają one zastosowanie w postępowaniu sądowym we wszystkich sprawach, w których konieczne jest ustalenie wartości nieruchomości. Wskazał, że zgodnie z art. 156 ust.3 u.g.n. operat szacunkowy, czyli sporządzona na piśmie opinia rzeczoznawcy majątkowego o wartości nieruchomości, może być wykorzystany w celu, dla którego został sporządzony, przez okres najwyżej 12 miesięcy od chwili jego sporządzenia. Po upływie tego okresu, może być wykorzystany, w myśli art. 156 ust. 4 u.g.n., jedynie po potwierdzeniu jego aktualności przez rzeczoznawcę majątkowego, a czynność

potwierdzenia może wykonać wyłącznie rzeczoznawca, o którym mowa w ustawie. (porównaj między innymi orzeczenia z dnia 7 października 2005r. IV CK 106/05, OSNC 2006/7-8/128, z dnia 20 maja 2010 r. V CSK 13/10, OSNC 2011/1/9 i z dnia 20 października 2011 r. IV CSK 12/11, niepubl.). Aktualizacja opinii wymaga wiadomości specjalnych (art. 278 k.p.c.), a zatem Sąd nie jest uprawniony do samodzielnej oceny, czy uległa zmianie wartość nieruchomości określona w opinii rzeczoznawcy, która w świetle art. 156 ust. 3 u.g.n. straciła aktualność i obowiązany jest opinię tę uaktualnić, w sposób określony w art. 156 ust. 4 u.g.n.

Sąd Okręgowy zatem, z naruszeniem powyższych przepisów, ustalił samodzielnie wartość przedmiotowego spółdzielczego własnościowego prawa do lokalu mieszkalnego, opierając się na „doświadczeniu zawodowym” i na opinii biegłego rzeczoznawcy, która była nieaktualna już w postępowaniu przed Sądem pierwszej instancji i bezzasadnie pominął apelacyjne zarzuty i wnioski w tym przedmiocie.

Trafny jest także kasacyjny zarzut naruszenia art. 43 k.r.o.

Wprawdzie niewątpliwie rację mają Sądy obu instancji, że zgodnie z postanowieniami tego przepisu zasadą jest, iż małżonkowie mają równe udziały w majątku wspólnym, a ustalenie nierównych udziałów następuje tylko na wniosek zainteresowanego małżonka, jednak wadliwa jest ocena Sądów, że wnioskodawczyni nie złożyła w sprawie takiego wniosku.

Wnioskodawczyni złożyła osobiście wniosek o podział majątku wspólnego i nie była wówczas reprezentowana przez zawodowego pełnomocnika. Wniosła o przyznanie jej jedyne go składnika majątku wspólnego – spółdzielczego własnościowego prawa do lokalu mieszkalnego – bez spłat na rzecz uczestnika i zgłosiła dowody między innymi na okoliczność udziału stron w powstaniu majątku wspólnego (a także spłaty przez nią kredytu mieszkaniowego i odsetek, kredytu w Getin Banku oraz ponoszenia wyłącznie przez nią wydatków na mieszkanie). Jak przyjmuje się w literaturze i orzecznictwie, w sytuacjach wyjątkowych ustalenie nierównych udziałów w majątku wspólnym może polegać na całkowitym pozbawieniu małżonka udziału w tym majątku (porównaj między innymi orzeczenia Sądu Najwyższego z dnia 3 grudnia 1968 r. III CRN 100/68, OSNCP 1969/11/205 i z dnia 10 listopada 1976 r. II CR 268/76, OSNCP 1977/10/188). Tak też

niewątpliwie należało rozumieć wniosek K. C. i tak, prawidłowo, zrozumiał go Sąd pierwszej instancji skoro dopuścił dowody zgłoszone przez wnioskodawczynię na okoliczność między innymi przyczynienia się stron do powstania majątku wspólnego. Gdyby miał w tym przedmiocie wątpliwości, obowiązany byłby odebrać wyjaśnienia od wnioskodawczynie działającej w chwili składani wniosku bez pełnomocnika. Skoro jednak nie zażądał wyjaśnień i dopuścił oraz przeprowadził dowody na okoliczności udziału stron w powstaniu majątku wspólnego, to znaczy, że nie miał wątpliwości, iż wnioskodawczynie zażądała ustalenia nierównych udziałów. W tej sytuacji ustanowiony później zawodowy pełnomocnik powódki nie miał podstaw do przypuszczeń, że Sąd uznał, iż wniosek o ustalenie nierównych udziałów nie został złożony, co obligowałoby go do złożenia takiego wniosku. Ponieważ w istocie wniosek o ustalenie nierównych udziałów został przez wnioskodawczynię złożony, Sądy miały obowiązek go rozpoznać a brak rozstrzygnięcia w tym przedmiocie narusza art. 43 § 2 k.r.o.

Trzeba też uznać, że wnioskodawczynie złożyła wniosek o rozliczenie dokonanej przez nią spłaty kredytu mieszkaniowego i odsetek, kredytu w Getin Banku oraz poniesionych przez nią wydatków na mieszkanie, nie precyzując jednak wniosku w tym przedmiocie. W sprawie o podział majątku wspólnego sąd z urzędu i bez względu na inicjatywę dowodową uczestników postępowania, ustala jedynie wartość nakładów poczynionych z majątku wspólnego na majątek osobisty jednego z małżonków (porównaj między innymi uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 21 lutego 2008 r. III CZP 148/07, OSNC 2009/2/23), natomiast o zwrocie wydatków i nakładów z majątku osobistego na majątek wspólny orzeka na podstawie art. 45 § 2 w zw. z art. 567 § 1 i art. 618 § 1 k.p.c., tylko na wniosek złożony w postępowaniu przed sądem pierwszej instancji (porównaj między innymi orzeczenia Sądu Najwyższego z dnia 27 stycznia 1970 r. III CRN 527/69, OSNCP 1970/9/164, z dnia 16 października 1997 r. II CKN 395/97 i z dnia 1 grudnia 2011 r. I CSK 78/11, niepubl.). Żądanie rozliczenia tych nakładów w sprawie o podział majątku wspólnego powinno być sformułowane w sposób odpowiadający żądaniu pozwu o zasądzenie określonej należności. Powinno zatem zawierać precyzyjne oznaczenie wysokości nakładów oraz podstawę faktyczną żądania. Braki w tym zakresie podlegają usunięciu w trybie art. 130 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c., niezależnie

od tego czy strona działa osobiście czy jest reprezentowana przez zawodowego pełnomocnika.

Sąd Rejonowy nie wezwał wnioskodawczyni do usunięcia braków formalnych wniosku o rozliczenie określonych wyżej nakładów i dopuścił oraz przeprowadził dowody na okoliczności poczynienia tych nakładów. Nie było zatem żadnych podstaw do uchylenia się merytorycznego rozpoznania tego wniosku. Jeżeli miał wątpliwości co do jego zakresu, powinien zażądać w odpowiednim trybie ich usunięcia, nie mógł natomiast pozostawić wniosku bez rozpoznania. Natomiast Sąd drugiej instancji, oddalając w tej sytuacji apelację zawierającą zarzut naruszenia art. 567 § 1 k.p.c., niewątpliwie również naruszył ten przepis.

Naruszył także art. 378 § 1 k.p.c. oraz art. 5 k.c., nie odnosząc się w ogóle do apelacyjnego zarzutu naruszenia art. 5 k.c., którego zastosowania w sprawie odmówił Sąd pierwszej instancji nie przedstawiając motywów swojego stanowiska w tym przedmiocie. Nie wiadomo zatem, czy Sądy stoją na stanowisku, że przepis ten nie może stanowić podstawy obniżenia spłaty lub dopłaty należnej jednemu z małżonków w wyniku podziału majątku wspólnego (porównaj postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 6 stycznia 2000 r. I CKN 320/98, OSNC 2000/7-8/133), czy też, nie wykluczając możliwości zastosowania go jako podstawy obniżenia spłaty uznały, że okoliczności sprawy tego nie uzasadniają (porównaj między innymi postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 22 stycznia 2009 r. III CSK 251/08, niepubl.).

Z tych przyczyn Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁵ k.p.c. uchylił zaskarżone postanowienie i przekazał sprawę Sądowi Okręgowemu do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego (art. 108 § 2 w zw. z art. 13 § 2 i art. 398²¹ k.p.c.). Pozostałe zarzuty skargi kasacyjnej muszą być uznane za nieskuteczne, gdyż wskazują jako naruszone przepisy już nieobowiązujące lub dotyczące zupełnie innych stosunków prawnych (np. art. 73 § 1 k.c., art. 75 k.c., art. 133 § 2 k.c., art. 155 k.c., art. 158 k.c., art. 227 k.p.c., art. 232 k.p.c., art. 241 k.p.c., art. 321 § 1 k.p.c.) albo nie mogące stanowić podstawy skargi kasacyjnej (art. 233 § 1 k.p.c.).